

Planmatig en flexibel

Procesevaluatie gedragsinterventie CoVa+

Jos Kuppens
Anton van Wijk
Eric-Jan Klöne

Samenvatting

Planmatig en flexibel

Procesevaluatie gedragsinterventie CoVa+

Jos Kuppens
Anton van Wijk
Eric-Jan Klöne

Samenvatting

Samenvatting

Sinds 2008 wordt gewerkt met de Cognitieve Vaardigheden Plus (CoVa+). Dit is een cognitief gedragstherapeutische training van 36 bijeenkomsten voor justitiabelen bij wie sprake is van cognitieve tekorten (totale IQ-score tussen 65 en 90). De training is bedoeld voor zowel intramurale als extramurale justitiabelen met een gemiddeld tot hoog recidive-risico. Daarnaast is een aantal inclusie- en exclusiecriteria geformuleerd waaraan een justitiabele moet voldoen om aan de CoVa+ te kunnen deelnemen.

In januari 2009 is de CoVa+ erkend door de Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie. Een voorwaarde voor deze erkenning is dat de CoVa+ aantoonbaar, via een effectevaluatie, moet bijdragen aan het terugdringen van recidive van de deelnemers. Voordat de effectevaluatie uitgevoerd kan worden, is een procesevaluatie vereist. Onderhavige rapportage is te beschouwen als het verslag van de procesevaluatie. De onderzoeksvragen voor de procesevaluatie zijn door het Ministerie van Veiligheid en Justitie als volgt geformuleerd:

Categorie 1: doelgroep CoVa+

1. Is er sprake van voldoende instroom? Wat is de landelijke en regionale instroom voor de CoVa+?
2. Worden de justitiabelen voor wie het programma bedoeld is geselecteerd?
  - a. Welke knelpunten doen zich voor bij het screenen, de selectie en de behandeling van de justitiabelen? Doen zich onverwachte selectie-effecten in de praktijk voor? Zo ja, welke?
  - b. Wat kan er worden geconcludeerd over de justitiabelen die in aanmerking komen voor CoVa+ maar dit weigeren?

Categorie 2: betrokkenheid en motivatie

3. Hoe staan de deelnemers tegenover de CoVa+?
  - a. In welke mate zijn de deelnemers gemotiveerd?
  - b. Met welke uitval van deelnemers heeft men te maken, in welke omstandigheden en om welke redenen haken deelnemers voortijdig af?
4. Hoe waarderen de medewerkers/uitvoerders de methodiek?

Categorie 3: verbinding CoVa+ en de totale begeleiding

5. Maakt CoVa+ deel uit van een behandeltraject, is het een onderdeel van een ander geheel, of staat het op zichzelf? Welke trajecten lopen voorafgaand, tijdens en na CoVa+?
6. Zijn er factoren buiten CoVa+ aan te wijzen die de uitvoering van het programma in de weg staan?

Categorie 4: programma-integriteit CoVa+

7. In hoeverre wordt het programma uitgevoerd conform de handleidingen?
  - a. Hebben de trainers gewerkt volgens het protocol?
  - b. Voldoen trainers en toezichthouders/trajectbegeleiders aan de gestelde opleidingseisen?
  - c. Hebben de justitiabelen een vaste trainer voor het totale traject gehad?
8. Zijn er verschillen tussen de instellingen met betrekking tot de uitvoeringen en, zo ja, waar hebben die verschillen betrekking op?
9. Wordt er verschillend omgegaan met diverse doelgroepen? Is er sprake van programmadiifferentiatie?
10. Hebben de instellingen voldoende middelen tot hun beschikking om de interventie goed uit te voeren?
11. Welke knelpunten doen zich voor bij de uitvoering van de methodiek in de praktijk: welke onvoorziene gevolgen tekenden zich eventueel af? Wat zijn de achterliggende oorzaken van deze knelpunten?
12. Dienen er aanpassingen plaats te vinden in de opzet en/of in de context van de CoVa+? Zo ja, waarom en wat hoopt men met deze bijstellingen te bereiken?

Categorie 5: naar een effectevaluatie

13. Hoe gaat het met de afname van de meetinstrumenten die van belang zijn voor de effectevaluatie? Wie neemt ze af?
14. Wat valt uit de resultaten van de procesevaluatie te concluderen over de haalbaarheid van een effectevaluatie op dit moment?
15. Welke criteria kunnen het best worden gebruikt bij het monitoren van de uitvoering van het programma ten tijde van de effectevaluatie?

Opzet en uitvoering van het onderzoek

In het onderzoek zijn diverse onderzoeksactiviteiten uitgevoerd, waaronder een literatuur- en documentverkenning, een analyse van de CoVa+-deelnemers in 2010, een enquête onder CoVa+-trainers en interviews met enkele trainers, alle zes interventiecoaches en de programmamanager. Daarnaast zijn vijftig digitaal opgenomen bijeenkomsten geanalyseerd. Dit is gebeurd op kwantitatieve onderdelen (onder andere het al dan niet behandelen van hoofd- en subonderdelen en de tijdsduur daarvan) en op kwalitatieve onderdelen (onder andere de persoonlijkheid en responsiviteit van de trainer en het gebruik van motivational interviewing).

Achtergrond en doelgroep van de CoVa+

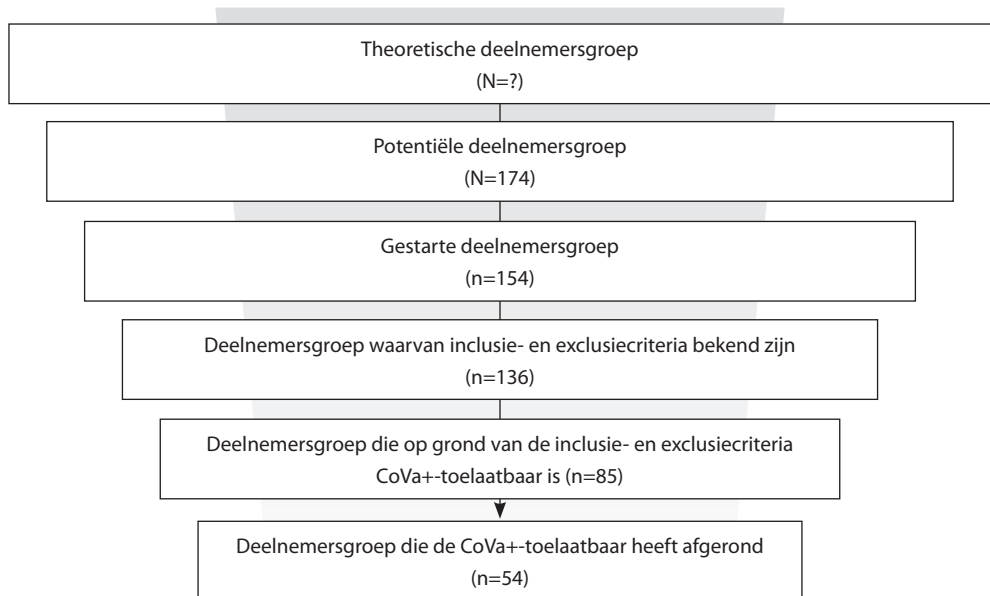
De CoVa+ is een interventie die voortkomt uit het besef dat de Cognitieve Vaardigheidstraining (CoVa) voor justitiabelen met onvoldoende intellectuele vermogens en taalvaardigheden te hoog gegrepen is. De uiteindelijke doelgroep van de CoVa+ wordt bepaald aan de hand van een aantal beslispunten:

- Een analyse met behulp van de Recidive Inschattings Schalen (RISc) van de drie reclasseringsorganisaties;
- Het professionele oordeel van de reclasseringswerker over de justitiabele;
- Een IQ-scoretest (Wechsler Adult Intelligence Scale (WAIS));
- Inclusie- en exclusiecriteria;
- Een beoordeling van de motivatie en de groepsgeschiktheid in een individueel voorgesprek met de justitiabele.

Het aantal CoVa+-trainingen dat sinds 2009 gegeven is, vertoont een stijgende lijn van 14 naar 24 in 2010 tot waarschijnlijk 40 in 2011. Deze stijging geldt zowel voor intramurale als extramurale trainingen, die respectievelijk stijgen van 11 en 3 in 2009 tot 16 en 24 in 2011. Ook het aantal deelnemers neemt toe van 82 in 2009 via 157 in 2010 tot (een schatting van) 250 deelnemers in 2011. Of het aantal deelnemers voldoende is voor een effectevaluatie, zal te zijner tijd bepaald moeten worden.

Voor het bepalen van de doelgroep wordt gebruikgemaakt van inclusie- en exclusiecriteria. In 2010 werden deze criteria nog niet strikt gehanteerd. In figuur 1 staat het verloop in de deelnemersgroep in 2010 grafisch weergegeven.

Figuur 1: de Doelgroepstrecther

De Doelgroeptrechter verdient nog enige toelichting. Het is niet bekend hoe groot de theoretische populatie is die voor de CoVa+ in aanmerking komt. Als we kijken naar de populatie in 2010, dan vielen van de 174 potentiële deelnemers, diegenen die zijn aangemeld voor de CoVa+, direct twintig deelnemers af. Vervolgens is in een analyse gekeken of de resterende deelnemers aan de criteria voldoen. Van de deelnemers van wie alle inclusie- en exclusiecriteria bekend zijn (n=136) voldoen 85 deelnemers (62,5 procent) aan de criteria. Van deze 85 deelnemers hebben 54 deelnemers de CoVa+ met succes afgerond. Dit laatste cijfer is niet het daadwerkelijk aantal deelnemers dat de CoVa+ heeft afgerond, want dat zijn 94 personen. Uit dit laatste verschil in aantallen blijkt dat de inclusie- en exclusiecriteria in 2010 nog niet strikt gehandhaafd werden. De programmanager geeft aan dat dit in 2011 wel gebeurt.

Bij het selecteren van deelnemers komen enkele aandachtspunten naar voren die invloed kunnen hebben op de samenstelling van de uiteindelijke deelnemersgroep. Zo zijn de inclusie- en exclusiecriteria in 2010 aangepast en valt niet uit te sluiten dat dit in de toekomst weer zal gebeuren. Ook zal RISc versie 3.2 aangepast worden, waarbij het niet uitgesloten is dat dit kan doorwerken in de inclusie- en exclusiecriteria. Voor toekomstige wijzigingen in RISc-versies geldt hetzelfde.

Daarnaast is de theoretische verantwoording nog niet helemaal uitgekristalliseerd, waardoor inclusie- en exclusiecriteria eveneens aan verandering onderhevig zijn.

Deze aandachtspunten kunnen de samenstelling van de doelgroep beïnvloeden, iets waarmee rekening gehouden moet worden in een eventuele effectevaluatie.

Betrokkenheid en motivatie

Een tekort aan en/of afnemende motivatie is een reden voor veel uitval vooraf en gaandeweg de training. Van de 58 deelnemers die tijdens de training uitvallen, valt driekwart uit door motivatiegebrek of te veel verzuim.

De trainers en interventiecoaches staan positief tegenover de training. Wel vinden ze dat sommige onderdelen juist voor de deelnemers met een lage totale IQ-score te abstract en daardoor soms te moeilijk zijn. Het gaat dan voornamelijk om bepaalde onderdelen in de training, zoals helpende en niet-helpende gedachten, het instrument de Helpende Hand en de achterliggende betekenis van de letters 'RELAX'. Ook staan gebruikte voorbeelden soms te veraf van de belevingswereld van deelnemers.

Verbinding CoVa+ en de totale begeleiding

Hoewel de CoVa+ voortkomt uit de CoVa, is het een interventie die op zichzelf staat. Voorafgaand, tijdens en na de CoVa+ loopt voor intramurale deelnemers het detentietraject in het kader van Terugdringen Recidive (TR) of de maatregel Inrichting Stelselmatige Dader (ISD). Voor extramurale deelnemers kan de CoVa+ zijn opgelegd als bijzondere voorwaarde, bijvoorbeeld in het kader van een geheel of gedeeltelijk voorwaardelijke vrijheidsstraf.

Door de geïnterviewden is aangegeven dat er regelmatig potentiële CoVa+-deelnemers in een CoVa+-training worden geplaatst. Dit punt vereist een betere afstemming met de CoVa+-verantwoordelijken, omdat de juiste doelgroep in een effectevaluatie voorop dient te staan.

Eerder is al aangegeven dat het aantal trainingen en deelnemers stijgt, maar ook het aantal CoVa+-trainers neemt nog steeds toe. Dit is ook een belangrijk vereiste voor voldoende uitvoering van een eventuele effectmeting omdat de regionale opzet van de reclasseringsorganisatie het onderling ‘uitlenen’ van CoVa+-trainers bemoeilijkt.

Programma-integriteit CoVa+

De beeldanalyse van de 50 CoVa+-bijeenkomsten wijst uit dat het overgrote deel van de bijeenkomsten via de in de programmahandleiding vermelde volgorde plaatsvindt. Ook worden nauwelijks onderdelen uit het programma omgewisseld. De gestelde tijdsduur voor iedere bijeenkomst, 90 minuten, wordt net niet gehaald, maar dit kan ook liggen aan een te laag aantal deelnemers in de bijeenkomsten.

Een deel van de trainers neemt de vrijheid om af te wijken van het programma, vooral als het gaat om het toelichten door middel van eigen voorbeelden. Dit wordt voornamelijk gedaan omdat de in de programmahandleiding vermelde voorbeelden volgens de trainers niet altijd aansluiten bij de belevingswereld van de deelnemers. Bovendien dient een trainer vanuit het responsiviteitsbeginsel adequaat te reageren op wat er uit de groep deelnemers naar voren komt.

Een aandachtspunt is de mate waarin de trainers het gemaakte huiswerk in de bijeenkomsten behandelen. Op basis van de beeldanalyse van de 50 bijeenkomsten blijkt dat ongeveer twee derde van de trainers slecht scoort op het onderdeel ‘de trainer heeft aandacht voor het huiswerk’.

Naar een effectevaluatie

Op basis van de onderzoeksresultaten in onderhavige procesevaluatie achten we een effectevaluatie mogelijk. Het is daarbij wel van belang invulling te geven aan een aantal indicatoren voor een voldoende uitvoering van een effectevaluatie. Enerzijds liggen deze indicatoren op het gebied van de al besproken en nog in te vullen aandachtspunten die uit het onderzoek naar voren komen (zie tabel 1, aangeduid met +/-). Anderzijds gaat het om indicatoren die momenteel al ingevuld worden, maar waarvoor het belangrijk is dat deze ook richting de effectevaluatie aandacht behouden (aangeduid met +).

Tabel 1: indicatoren voor een voldoende uitvoering van een effectmeting van de CoVa+

Indicatoren	Onderzoeksresultaat	
	+	+/-
De selectie van de deelnemers is conform de inclusie- en exclusiecriteria		
De inclusie- en exclusiecriteria wijzigen niet tijdens de effectevaluatie		
De instroom van de deelnemers is voldoende voor een effectevaluatie ¹		
De programmahandleiding wordt in voldoende mate gevolgd, waarbij in ieder geval de essentiële onderdelen programma-integer worden uitgevoerd		
Er zijn voldoende trainers die een inzet van bij voorkeur drie dezelfde trainers per training garanderen		
De opleidings- en licentie-eisen voor de trainers worden nageleefd		
De uitvoeringsorganisatie draagt zorg voor de borging van de kwaliteit van de trainers ²		
De uitvoeringsorganisatie legt binnen een registratiesysteem relevante kengetallen vast		

Eindnoten

1. Vast te stellen via een poweranalyse.
2. Het gaat dan om een vastgesteld aantal coachinggesprekken, intervisiebijeenkomsten en het aantal gegeven trainingen per jaar.

